

Ijsberen in de woestijn

Jan Willem Smeets

*IJsberen
in de woestijn*

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

© Jan Willem Smeets 2015
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp b'IJ Barbara
Foto's omslag © Yanas (herenschoenen) en
© Belinda Pretorius (gympen)
Foto auteur © R59 Beeld & Tekst
NUR 301
ISBN 978 90 468 1868 8
www.nieuwamsterdam.nl/janwillemsmeets

The most formidable weapon
against errors of every kind is Reason.
I have never used any other,
and I trust I never shall.

– Thomas Paine, 27 januari 1794

In de loop der jaren had ik heel wat mensen naar Schiphol gebracht, collega's, gastdocenten enzovoort die de universiteit hadden bezocht. Die zette ik met een 'goede reis en tot ziens' plus de erbij horende hand voor de hoofdingang af of ik liep, als het om minder geroutineerde reizigers ging, even mee de grote vertrekhal in om hen de juiste incheckbalie te wijzen, maar haar, Gijs Aveler, liet ik bij de ingang van de *passengers only*-zone op een onvergefelijk klunzige manier aan haar lot over.

Zonder veel te zeggen hadden we naast elkaar voortschuifelend in de rij gestaan, bij de balie aangekomen had ze haar reserveringsbewijs tevoorschijn gehaald en een instapkaart gekregen. Met ieder een trolleykoffer ratelend achter ons aan liepen we zwijgend naar de ingang waar zij wel maar ik niet doorheen mocht en kregen door het gedrang bij het hek nauwelijks de gelegenheid voor meer dan een woordeloze omhelzing en een heftige maar droeve afscheidskus. Ik gaf haar de koffer aan die ik zolang van haar had overgenomen en zei: pas goed op jezelf. Ze knikte. Jij ook, zei ze met een moeilijk glimlachje, en: bedankt voor het wegbrengen – de dingen die je zegt als je de woorden niet vindt voor alles wat je nog meer zou willen zeggen. Ze gaf me een haastige laatste zoen en ging het hek door. Nu twee koffers achter zich aan trekkend keek ze om, naar haar gezichtsuitdrukking te oordelen veel meer bezig met wat ze achterliet dan waarnaartoe ze onderweg was. Ik stak mijn hand op. Ze probeerde een van de koffers even los te laten

voor een laatste groet terug; het mislukte doordat de mensenstroom haar dwong door te lopen.

De dagen voor haar vertrek was ze steeds stiller en teruggetrokener geworden, in gedachten, nam ik toen nog aan, al helemaal bij haar aanstelling aan de UCLA. Ik had, al wisten zij en ik toen nog niet dat er een Steve Malden bestond, natuurlijk beter moeten weten. En beter moeten kijken, me wakker laten schudden door haar blik waarmee ze nog een laatste keer omkeek – zo'n beeld dat zich haarscherp en glashelder in je hersens brandt en dat je daarna je leven lang bijblijft. Ik had me door het hek van de *passengers only*-zone moeten wringen om desnoods met de marechaussee op mijn hielen op haar in te praten om niet op het vliegtuig te stappen. Maar hoe verlaten en ellendig ze zich gevoeld moet hebben begreep ik pas vier maanden later, op donderdag 14 december vijf voor half elf 's avonds om precies te zijn.

Bij de volgende sluis verloor ik haar uit het oog. Ik draaide me om en liep de vertrekhal uit.

EEN

Gijs Aveleer, promovendus (v) taalwetenschappen (arabistiek), zoekt ± 15 juli lift naar Zuid-Spanje. Vergoeding reiskosten nader overeen te komen. 's Middags bij het verlaten van het universiteitsgebouw had ik het briefje op het prikbord in de hal zien hangen; 's avonds toen ik, flesje bier naast me op het aanrecht, een kant-en-klaarmaaltijd stond op te warmen, herinnerde ik me het weer en dacht: kom, waarom eigenlijk ook niet, zoiets hangt iemand niet voor de lol op.

Het was niet bij me opgekomen een van de zorgvuldig ingeknipte strookjes onder aan het briefje af te scheuren maar ik heb een goed geheugen voor cijfers en getallen en herinnerde me het telefoonnummer nog. Na het eten pakte ik de telefoon, ik zei wie ik was en wat ik op de universiteit deed, en vroeg of zij degene was die dat briefje had opgehangen en of ze een rijbewijs had. Inderdaad, zei ze, dat was zij, ze moest in Granada zijn en zou graag met iemand meerijden die die richting op ging, en ja, ze had een rijbewijs. Goed, zei ik, wat mij betreft is dat dan afgesproken, ik weet niet waar je in Granada moet zijn maar ik rijd via Madrid naar de zuidkust en kan je bij wijze van spreken voor de deur afzetten. Maar, vroeg ze na een korte, wat beduusde stilte, wil je voor we iets definitiefs afspreken niet eerst zien wie of wat je in je auto krijgt? En jij, antwoordde ik, bij wie of wat je in de auto stapt? Ze lachte. Nee, zei ze, mij zegt het al wel genoeg dat je dat kennelijk niet vooraf hoeft te weten. Goed, afgesproken dan, zei ik, en als mocht blijken dat we elkaar niet goed kunnen uitstaan dan kan de een

rijden en de ander naar de achterbank verhuizen; ik heb een Ford stationcar, ruimte zat dus. Ze lachte weer. En wat spreken we af over de vergoeding? vroeg ze. Meerijden kun je voor niks, zei ik, aan benzine maakt het nauwelijks uit of je alleen of met z'n tweeën in een auto zit, je eigen eten en drinken is voor jouw rekening en als je onderweg in een aparte hotelkamer wilt overnachten betaal je die ook zelf. Ik sta erop ook de helft van de benzine te betalen, zei ze, anders ga ik niet mee. Oké, zei ik, ik vind het onzin maar als je het per se zo wilt... En dan nog iets, ging ze ietwat aarzelend verder, vijfsterrenhotels kan ik me niet permitteren, misschien kan ik dan 's nachts in de auto slapen? Maak je over het overnachten geen zorgen, zei ik, ik slaap in hostals en in van die betonnen bunkers langs de snelweg, en ik kan mijn handen thuishouden. Het was even stil, toen zei ze (het hield het midden tussen een verontschuldiging en een voorzichtige waarschuwing voor iets waar ze zelf ook last van had): niet dat ik er zo trots op ben maar anderen vinden dat ik er niet al te slecht uitzie. Ook dan, had ik gezegd.

Verontschuldigingen, toelichtingen om op- of aanmerkingen voor te zijn – ze kleepte ze zo vanzelfsprekend, bedekt en terloops in dat het me pas ergens in Midden-Spanje begon op te vallen. Met die maffe zonnebril op (Middellandse Zee-blauw montuur met ovale, rechtopstaande glazen die je als verbaasde Walt Disney-tekenfilmogen aankeken) was ze bezig me een bloedserieus verhaal te vertellen toen ik haar van opzij had aangekeken en in de lach was geschoten. 'Wat is er?' vroeg ze, verschrikt alsof ze onverwacht ergens voor op haar donder kreeg. 'Heb ik iets gekks gezegd?'

'Nee, natuurlijk niet,' zei ik, 'maar kun je je misschien een beetje voorstellen dat ik mijn gezicht even niet recht kan houden als ik jou onder die zonnebril vandaan zo'n ernstig betoog hoor afsteken?' Ik verwachtte dat ze er zelf ook het komische wel van in kon zien en 'oké, kijk dan maar even een andere kant op' of zoiets zou zeggen of dat ze de bril desnoods zolang had afgezet om haar verhaal verder ongestoord af te kunnen maken maar in plaats

daarvan verdween hij vlug, alsof ze iets onbetamelijks moest weg-moffelen, in het dashboardkastje.

‘Nou, dat is nu ook weer niet nodig,’ probeerde ik het goed te maken.

Die bril, verontschuldigde ze zich, had ze een keer in een opwelling gekocht, ze had van die buien dat ze zichzelf veel te ernstig en zwaar op de hand vond. Die bril, had ze gehoopt, zou misschien kunnen voorkomen dat haar stemming op anderen oversloeg. ‘Ik vind dat je daar de mensen in je omgeving niet mee lastig kunt vallen.’

Ik had haar wel een klapzoen willen geven maar daar kende ik haar toen nog niet goed genoeg voor.

‘Ik koop straks wel ergens een andere,’ zei ze.

‘Waarom?’ zei ik. Ik reikte voor haar langs, deed het dashboardkastje weer open en gaf haar de bril aan. ‘Hier, zet dat ding alsjeblieft gauw weer op, anders wordt het veel te ernstig.’

Ze kon er maar nauwelijks om lachen.

Zoals telefonisch afgesproken had ik die morgen om half negen aangebeld, de deur ging open, ik riep mijn naam naar boven. Ik kom er zo aan, riep ze terug, een paar minuten, even de boel afsluiten en zo. Kan ik ergens mee helpen? bood ik aan. Nee, niet nodig, zei ze. Ik liep terug naar de auto en ging achter het stuur zitten, benieuwd naar wie er zo meteen de voordeur uit zou komen. Het duurde inderdaad niet langer dan een paar minuten, toen ging de deur open en verscheen achter een soort plunjezak Gijs Aveleer, tenger, T-shirt en spijkerbroek, weerbarstig bijna zwart haar iets boven de schouders recht afgeknipt. Ze zette de plunjezak op de grond, trok de voordeur dicht, duwde er twee keer tegen en na een korte aarzeling nog een keer extra om er helemaal zeker van te zijn dat hij werkelijk dichtzat, hing de zak aan haar schouder en keek zoekend de rij geparkeerde auto’s af. Ik stapte uit, wenkte haar en deed de achterklep open. Ze liep met een schattende blik op me

toe, besloot dat ik wel in orde was en gaf me een hand. 'Ik ben dus Gijs,' zei ze. 'En ik dus Frank,' zei ik. We lachten. Ik nam de plunjezak van haar over om 'm in de auto te zetten. 'Jezes, dat is wat je noemt een gewichtige vakantie-uitrusting,' zei ik.

'Is het te veel?' schrok ze.

'Welnee,' zei ik. 'Bovendien betaal je de helft van de benzine dus als je wilt kun je ook nog een paar stoelen en een tafel meenemen.'

Ze lachte even. 'Behalve kleren zitten er boeken, paperassen en een laptop in,' vond ze toch nodig om toe te lichten, 'en ik ga niet op vakantie. Ik heb geregeld dat ik voor mijn proefschrift een week in een niet-openbaar archief in Granada literatuuronderzoek kan doen.'

'En jouw vakgebied, zei je door de telefoon, is moleculaire genetica?' vroeg ze toen we de straat uit reden. 'Dat klinkt behoorlijk sciencefictionachtig.'

'Er zit niks engs of mysterieus aan, het is gewoon wetenschap, je hebt er alleen een microscoop bij nodig om te kunnen zien wat je doet. We houden ons bezig met de structuur, de functie en het gedrag van DNA en RNA, en binnen dat geheel onderzoek ik overervingspatronen.'

'Interessant lijkt me.'

'Soms.'

We zwegen.

'En,' vroeg ik om het gesprek verder te helpen, 'waar komt jouw belangstelling voor arabistiek vandaan?'

Ze had vroeger al veel opgehad met taal in het algemeen, vertelde ze, maar dat het uiteindelijk Arabisch werd was te danken aan zes delen van de Helman-vertaling van *Duizend-en-een-nacht* die ze in haar middelbareschooltijd tweedehands op de kop had getikt. Het Arabisch was daarna uitgegroeid tot een interesse in de geschiedenis van de taal zelf en in de feitelijke ontstaansgeschiedenis van de Koran. 'Niet door alles wat er tegenwoordig over de islam en de Koran te doen is dus.'

‘Ik begrijp niet dat iemand dat kriebelschrift kan lezen.’

Ze moest lachen. ‘En zeker wél dat iemand die letterreeksen en die gedraaide kriebelmodellen snapt – hoe heten die dingen ook alweer, helix, wat is daar het meervoud van, helixen...? helices? – waar jullie mee werken?’

De Belgische grens voorbij, op weg terug naar de auto na een benzine-, koffie- en wc-stop, zei ze: ‘Ik heb een paar jaar schadevrij in een derdehands Opel rondgereden maar die heb ik vorig jaar weggedaan; last van mijn geweten, en daarbij ging het me ook te veel geld kosten om ’m opnieuw door de apk te krijgen. Zeg het dus maar als je wilt dat ik een stuk rijd.’

‘Prima,’ zei ik, en gaf haar de sleutels. We stapten in, ze verstelde de stoel en de spiegels, reed twee keer de parkeerplaats op en neer om de auto te leren kennen, stopte om de achteruitkijkspiegel nog een beetje te verzetten, reed resoluut de oprijstrook op en voegde moeiteloos in. Een kilometer verder wist ik dat ik rustig naast haar in slaap kon vallen.

Halverwege Frankrijk wist ik ook dat ze uit Overijssel ergens vlak bij de Duitse grens kwam, in Enschede op het gymnasium had gezeten en dat ze was opgegroeid in een voormalige boswachterswoning, een piepklein huisje met een rieten dak midden in het bos, en had ik verteld dat Henriëtte, mijn moeder, me midden jaren zestig als kind had meegenomen naar een nogal hysterische commune met een hoog Kathmandu-gehalte in een oud klooster, ook midden in het bos, en dat zij en ik na een jaar weer naar Amsterdam, naar mijn vader, waren teruggekeerd nadat een inspecteur van de leerplichtwet op de stoep had gestaan om mijn moeder te sommeren mij naar de lagere school te sturen. Dat de communerituelen vooral bestonden uit pseudoreligieuze hocus pocus rond wiet en seks vertelde ik er maar niet bij.

‘En je vader?’ vroeg ze.

‘Gerard? O, die vond alles best als hij er maar geen last van had, die was in Amsterdam blijven wonen en probeerde daar als Cobra-

epigoon van het eerste uur een wereldberoemd kunstenaar te worden.’

Ze keek me een tikje geschokt aan.

‘Je mag best lachen,’ zei ik.

Ze deed het, aarzelend.

Vorbij Limoges, aangekondigd door een groot reclamebord langs de weg en felverlicht als een verdwaalde kermis die bezoekers probeerde te lokken, dook in het al nachtelijke duister een complex op van een benzinstation annex formulehotel en restaurant. Wat dacht je ervan, stelde ik voor, zullen we daar maar eens gaan kijken of ze kamers hebben?

Het hotel-restaurant lokte geen kermisbezoekers maar vrachtrijders; het parkeerterrein stond vol trucks met aanhanger of oplegger. Ik parkeerde de auto tussen twee reuzen, de ene verwaarloosd en onder de dieselwalmaanslag, de ander een moderne cowboydroom, glimmend opgepoetst, verchromde claxonhoorns en schijnwerpers op het dak, twee rechtopstaande verchromde uitlaatpijpen aan weerszijden langs de cabine omhoog en erbovenuit, CONCHITA op de naamplaat ter grootte van een autonummerbord achter de voorruit. ‘Conchita,’ bromde ik.

‘Misschien houdt die chauffeur gewoon van zijn vrouw,’ zei Gijs.

‘Of is hij met haar getrouwd – áls hij al met haar getrouwd is – omdat hij Conchita een mooie naam vond voor op een bord achter de voorruit van zijn vrachtwagen.’

‘Jij hebt niet bepaald een hoge dunk van de mensheid, hè?’

‘Ach,’ zei ik, ‘er is een verschil tussen theorie en praktijk.’

De incheckbalie plus kantoortje lagen achter in een zaal vol stoelen en tafels waaraan zo te zien voornamelijk vrachtwagenchauffeurs zaten te eten – hier en daar een enkele uit de kluiten gewassen macho met tatoeages of een gouden ketting of armband, het merendeel toch gewone, waarschijnlijk brave huisvaders in overhemd met of zonder bodywarmer, een enkeling zelfs met een

krant naast zijn bord. Gijs, die voor me uit liep, kreeg een paar betekenisvolle blikken – vrouwen zaten er nauwelijks in de zaal, en leuke meiden al helemaal niet – maar het viel mee; ze was knap maar heette overduidelijk geen Conchita en voldeed niet aan de eisen van de Playboykalender.

Ja, zei de receptioniste, er waren nog kamers vrij, zowel een- als tweepersoons.

En in die tweepersoonskamers, vroeg ik, staan twee eenpersoonsbedden?

Ze knikte.

Ik keek Gijs aan. ‘Zeg jij het maar,’ zei ik.

‘Goed,’ zei ze na een korte aarzeling, ‘een tweepersoonskamer.’

‘Ik houd mijn handen thuis,’ bevestigde ik mijn belofte.

We aten iets warmes, ik verreed de auto tot voor de twee verdiepingen hoge slaapbunker achter het hoofdgebouw, opende de achterklep van de auto, gaf Gijs haar plunjezak aan en pakte mijn reistas. ‘Ben jij soms op weg naar een onbewoond eiland of zo?’ vroeg ze verbaasd toen ze de doos met boeken en de bureaulamp zag. ‘Dat is mijn standaarduitrusting op reis,’ zei ik. ‘Die bureaulamp ook?’ lachte ze. ‘Die is makkelijk voor op hotelkamers als je ’s avonds wat wilt lezen,’ maakte ik me ervan af. Het was me te ingewikkeld om haar uit te leggen dat Simon Dogger, naar wie ik op weg was, gedurende zijn leven zo’n bloedhekel aan lezen had gekregen dat hij ook in zijn gastenverblijf dat hij verder van alle gemakken had voorzien weigerde een behoorlijke bureaulamp neer te zetten. Gijs, niet nieuwsgierig maar wel een bijtertje was ik inmiddels al achter, zou me, hoe bescheiden en voorzichtig ze verder ook was, niet laten weggomen met een half antwoord en Simons verhaal was zo gecompliceerd dat het straks anders weleens een latertje kon worden voordat het licht uitging. Ik opende de toegangsdeur van de slaapbunker met de sleutelkaart die ik na betaling bij de balie had gekregen, we liepen een gang door en vonden onze kamer – een hok niet veel groter dan het oppervlak van twee

vrachtwagencabines, de vierkante meter achter een gematteerde plexiglazen afscheiding meegerekend waarin een douche, een wc en een wastafel op ingenieuze wijze bij elkaar waren gepropt.

‘Meer dan twintig centimeter kunnen die bedden niet uit elkaar geschoven worden,’ zei ik.

Gijs knikte. ‘Ach weet je, we laten ze gewoon zo staan,’ zei ze.

‘Goed,’ zei ik. ‘Welk bed wil jij?’

‘Geef me dat maar,’ zei ze, en wees naar het linker.

‘Oké,’ zei ik, en trok de hoes van het dekbed af dat op het rechter lag. ‘Ik heb de pest aan die dingen,’ zei ik toen ik Gijs verbaasd zag toekijken. ‘Als het koud is glijden ze van je af en als het warm is lig je je er kapot onder te zweten.’ Ik propte de dekbedvulling onder het bed en schoof mijn reistas zo ver mogelijk de hoek in. ‘Neem jij die maar voor jouw kleren,’ wees ik naar de enige stoel die de kamer rijk was, ‘ik leg de mijne wel naast het bed op de grond. En ik ga de kamer wel even uit, dan kun je je verkleeden en onder de douche als je wilt. Hoelang heb je nodig denk je?’

‘Nou, een kwartiertje of zo. En sluit de deur maar af; al die kerels hier. Als er brand uitbreekt klim ik wel uit het raam.’

Buiten, terug de ook hier duidelijk hoorbare ruis van de snelweg weer in, ging ik op een stenen muurtje zitten. De meeste hotelramen waren al donker en achter drie die nog verlicht waren ging terwijl ik ernaar keek vrijwel gelijktijdig het licht uit; vrachtwagenchauffeurs gaan vroeg naar bed.

Ze had een prettige stem vond ik meteen al toen ik haar drie weken geleden over haar prikboardadvertentie had gebeld. Van haar uiterlijk had ik me geen voorstelling gemaakt, ook niet na haar bezorgd-waarschuwend opmerking dat ze er volgens anderen niet al te slecht uitzag; een elegante manier om zonder man en paard te noemen de spelregels voor onderweg vast te stellen, had ik alleen maar gedacht. Maar die ‘anderen’ hadden gelijk, en ze hadden zich, vond ik, zelfs nogal gematigd uitgedrukt. Gijs was op een bijzondere manier knap met haar blauwgrijze ogen, haar bijna

zwarte haar en – een vloek in deze tijd van bruinbanken en naaktstranden – opvallend lichte huid waarmee ze, had ze me onderweg verteld, op straffe van hevige verbranding en daarna ontelbare minuscule sproeten zo veel mogelijk uit de zon moest zien te blijven. Natuurlijk, ik had nog steeds wel oog voor een knap gezicht en een aardig voorkomen – dat raak je niet zomaar kwijt – maar dankzij Andrea met wie ik, gebiologeerd door haar uiterlijk zonder het vacuüm te zien dat erachter schuilging, achttien jaar geleden trouwde en van wie ik drie jaar later bijna als vanzelfsprekend alweer gescheiden was, had ik het wel afgeleerd me er nog door van de wijs te laten brengen. Indertijd had het je als je achter het stuur zat en haar, Andrea, zag lopen makkelijk even kunnen ontgaan dat het stoplicht inmiddels weer op groen was gesprongen en waarschijnlijk had haar uiterlijk er dan ook alles toe bijgedragen dat ze haar aanvankelijke verzet tegen de scheiding van de ene dag op de andere liet varen; binnen de kortste keren had ze een nieuwe vader voor haar toekomstige kinderen aan de haak geslagen. Ik kende hem niet maar had hem in gedachte sterkte gewenst, met Andrea, de Blaricumse cultuur waarin ze was opgegroeid en haar kindereis (waaraan ik was blijven weigeren te voldoen; ze had van meet af aan verrekt goed geweten dat ik geen kinderen wilde – toen niet, nu niet, nooit niet – maar, had ze gedacht, Frank... die krijg ik wel om, die krijg ik wel zover). Om in de toekomst alle discussies over het onderwerp 'kinderen' voorgoed uit te sluiten had ik me meteen na de scheiding laten steriliseren. Mij hoef je echt de biologische functie van kindergekrijs niet uit te leggen maar er zijn weinig dingen waar ik zo de pest aan heb als aan blèrende, drenzende, zeurende, flemende, naar aandacht hengelende kinderen. Ik weet niet waar die aversie vandaan komt, ik heb geen broers of zussen gehad die me krijsend in hun wieg het leven zuur hebben gemaakt, maar zeker is wel dat ik niet over te halen ben tot medewerking aan het primaire doel der soorten: voortplanting. Mijn hekel aan alles wat jong is en lawaai maakt is zo groot dat ik een

supporter ben van de eksters en Vlaamse gaaien in de achtertuinen waar mijn werkkamer thuis op uitkijkt. Als een boer die met zijn handen in zijn zakken even gaat kijken of er al schot zit in de groei van zijn bieten of aardappelen komen ze dagelijks inspecteren hoe het staat met de ontwikkeling van het nest jonge merels of duiven dat ze ontdekt hebben en wachten ze rustig de dag af dat die luidkeels voedsel eisende, afzichtelijk lelijke kleine mormels met hun wanstaltig opengesperde bekken rijp zijn voor consumptie.

Om de hoek van de deur vroeg ik of ik weer binnen kon komen. Gijs lag al in bed, lege dekbedhoes tot iets boven haar middel over zich heen, niet meer in het groene T-shirt waarin ze vanochtend van huis was gegaan maar in een enigszins verwassen vaalgrijsblauwe. Ze had het dekbed ook maar gesloopt, zei ze. ‘Morgen stop ik de vulling er wel weer in terug.’

‘Joh, het eerste wat het kamermeisje morgen doet als we weg zijn is die hoes er weer aftrekken; die gaat als het goed is meteen de was in,’ zei ik, en begon me uit te kleden.

‘Ik kijk de andere kant wel op.’ Ze draaide zich op haar zij, rug naar me toe. Aan het label zag ik dat ze haar T-shirt, per ongeluk nam ik aan, binnenstebuiten had aangetrokken.

Ik douchte, kledde me weer aan, ging in bed liggen en meldde dat de kust veilig was. Ze draaide zich terug. Op onze rug liggend keken we voor ons uit naar het gipsplatenplafond boven ons. ‘Wat precies ga je doen in dat archief in Granada?’ vroeg ik.

‘Oude Arabische en oudtestamentische bronteksten die ze daar in hun bezit hebben vergelijken met secundaire literatuur en de Latijnse vertalingen ervan met als doel het opsporen van cruciale vertaal- en interpretatiefouten die er in het verleden bij zijn gemaakt,’ legde ze in het kort uit zoals ze het waarschijnlijk eerder al heel wat meer keren in het kort had uitgelegd. ‘Een aantal van die fouten zijn een eigen leven gaan leiden en hebben tot op de dag van vandaag een niet onbelangrijke invloed gehad op ethische, morele en sociale opvattingen.’